

LAJOS PETRONELLA

ÉRZÉKFEJLESZTÉS MESEFELDOLGOZÁS SEGÍTSÉGÉVEL

Cikkemben a szakdolgozatom (Lajosová, 2023) gyakorlati fejezetéből emelek ki egy mesefeldolgozást, amely az öt érzék – a látás, a hallás, a tapintás, a szaglás, az ízlelés – fejlesztésére összpontosít. A mesefeldolgozás az alapiskola alsó tagozatának 3. és 4. osztálya számára készült. Kivitelezését egy 90 perces délutáni foglalkozás kereteihez szabtam. A foglalkozásterv három részből áll: a ráhangolódás, a jelentésteremtés és a reflektálás részéből, melyekhez élménypedagógiai tanulási technikákat alkalmaztam.

A SÖTÉTTŐL NEM KELL FÉLNEK

Katarína Kerekesová–Katarína Moláková–Alexandra Salmela *Mimi & Liza – A sötétből nem kell félned* című fejezetének feldolgozása egy új ismereteket feldolgozó, szövegértelmezésre fókuszáló foglalkozás keretén belül valósul meg. A foglalkozás helyszíne az egész osztályterem, amely magába foglalja a terem hátsó részén elhelyezett szőnyeget, valamint a terem elülső részén az asztalokat a székekkel. A foglalkozás fő célja, hogy az öt érzék közül a tapintás fejlesztése kapjon kiemelkedő szerepet. Az érzékek közül a hallás, a szaglás, az ízlelés és a látás fejlesztésére is sor kerül. Az érzékek fejlesztésén túl a foglalkozás célja, hogy fejlessze a belső képalkotást, a finommotorikát, a színérzékelést, a formaérzékelést, a fantáziát, a kreativitást, a koncentrációs képességet, az egyensúlyérzéklet, a logikai gondolkodást, a kezdeményező kompetenciát, a szociális kompetenciát, a kommunikációs kompetenciát, a szövegalkotási készséget, bővítse a gyermekek szókincsét, aktivizálja az emlékezetet és a képzelőerőt, lehetővé tegye a szabad önkifejezést.

RÁHANGOLÓDÁS

A foglalkozás ráhangolódási részének célja, hogy az érzékszervi tapasztalatokra irányítsa a gyermekek figyelmét, s ezzel előkészítse a szereplőkkel és történettel való megismerkedésüket.

a) A gyermekek az osztályterem hátsó részében elhelyezett szőnyegen ülnek, hogy mindenki lássa és hallja egymást. A pedagógus megkéri őket, hogy csukják be a szemüket és csendben, figyelemmel hallgassák, milyen hangokra lesznek figyelmesek. Egy olyan hanganyagot játszik le a gyermekeknek, amely a természet – bármilyen – hangjait eleveníti meg. A hanganyag lejátszása után közösen megbeszéljük, milyen hangokat, zörejeket hallottak, esetleg felfedeztek-e állathangokat. A feladat lebonyolítása kb. 5 percet igényel. Ezt követően a pedagógus beköti a gyermekek szemét, hogy biztos legyen abban, hogy a soron következő feladatok kellékeit, segédeszközeit nem látják meg.

b) A pedagógus egy nagy tálat vesz elő, melyben a természetben fellelhető növények és tárgyak vannak összegyűjtve – például: kő, bot, fű, levél, dió. Segítségképpen a gyermekeknek is elárulja ezt a fontos információt. Körbeadja a tálat, a gyermekek pedig kivesznek egy elemet belőle. A gyermekek feladata, hogy tapintás útján kitalálják, mit tartanak a kezükben. Miután minden gyermek elmondta az ötletét, tippjét, leveszik a szemkötőt és megnézik, valóban jól érzékelték-e az adott elemet. Újra visszakérül a szemkötő. A feladat lebonyolítása kb. 5 percet igényel.

c) A következő gyakorlat során a pedagógus különböző szeletelt zöldségeket és gyümölcsöket tartalmazó tálat vesz elő. Ezt az információt is megosztja a gyermekekkel. Ismét körbeadja a tálat, a gyermekek pedig bekötött szemmel kiválasztanak egy gyümölcsöt vagy zöldséget belőle. Illatozás útján kell a gyermekeknek megállapítaniuk, milyen növényt választottak. Az ötletek elhangzása után még nem veszik le a szemkötőt, hanem egyesével megkóstolják az adott gyümölcsöt vagy zöldséget. Kóstolás után megállapítják, szerintük ugyanazt a növényt ízlelik-e, amit illatozás után tippeltek. Miután mindenki sorra került a kóstolásban, leveszik a szemkötőt. A pedagógussal közösen megbeszéljük a gyermekek, kinek si-

került megfejtetni a feladatot, milyen tapasztalatokat szereztek a gyakorlat során, hogy érezték magukat bekötött szemmel, a sötétben. A gyakorlatok célja, hogy fejlesszék az auditív észlelést és figyelmet, a taktilis észlelést és figyelmet, a szaglászt, az ízlelést és a belső képalkotást, aktivizálják az emlékezetet és a képzelőerőt. A lebonyolítása kb. 10 percet vesz igénybe.

JELENTÉSTEREMTÉS

A foglalkozás jelentésteremtés részének célja, hogy bemutassa a feldolgozandó történetet, fenntartsa a gyermekek érdeklődését és figyelmét a történet és szereplői iránt, valamint elmélyítse a történet megismerése által nyert ismereteket, élményeket. Ezek az ismeretek és élmények egy akadálypálya teljesítése, a kockák válogatása, a zsinórral való manipulálás és az arcfestés során bontakoznak ki.

a) A foglalkozás fő részében sor kerül Katarína Kerekesová–Katarína Moláková–Alexandra Salmela *Mimi & Liza – A sötétből nem kell félned* című fejezetének feldolgozására. A pedagógus a történet ismertetésének eszközeként a szakaszos olvasás technikáját alkalmazza. A gyermekek a szőnyegen ülnek és hallgatják a pedagógus által felolvasott szövegrészeket, melyek között különböző gyakorlatokat, feladatokat végeznek az adott részre vonatkozóan. Az olvasás kb. 10 percet igényel. A pedagógus ügyel arra, hogy olvasás közben a lehető legtöbbször felvegye a gyermekekkel a szemkontaktust, és élvezettel meséljen (Kádár, 2012, 113).

b) A történet első fontos pillanata, hogy a vak kislány, Mimi, kézen fogva sétál az édesapjával a városban. Az első szövegrészlet felolvasása a következő mondatig tart: „*Látom-érezem a perzselő napocsokát és a nyíló virágokat, a lehulló leveleket és a nedves esőcseppeket, a fűúhóvást és a hideg, csiklandó hópelyheket is*” (Kerekesová–Moláková–Salmela, 2016, 11–12). A pedagógus beszélgetést kezdeményez a vakságról. Arról kérdezi a gyermekeket, hogy találkoztak-e már vak emberrel, esetleg a családjukban él-e. Összegzik a vakságról szerzett tapasztalataikat. A pedagógus megkéri a gyermekeket, hogy alkossanak párokat. A páros egyik tagja lesz Mimi, a másik tagja pedig az édesapa. A várost az osztályterem testesíti meg. A pedagógus felhívja a gyermekek figyelmét arra, hogy a város egy vak kislány számára tele van akadályokkal, amelyek leküzdésében séta közben az édesapja segíti. A tanár az osztályteremben kijelöli az utat, amelyen a gyermekeknek közlekedniük kell, majd akadályokat helyez el rajta. Akadályként szolgálhat ebben az esetben egy szék, egy tolltartó a földön, vagy egy másik arra sétáló gyerek. Kezdődhet a gyakorlat, amelynek lebonyolítása kb. 15 percet vesz igénybe. A páros egyik tagjának bekötik a szemét, a páros másik tagja pedig kézen fogva vezeti az úton, az akadályokat megkerülve. A bekötött szemű gyermek csak a párja mozgására hagyatkozhat, nem kap szóbeli instrukciókat. A pedagógus felhívja a játékban nem résztvevő gyermekek figyelmét, hogy csendben kövessék az eseményeket. A gyermekpárok a gyakorlatot egymás után végzik. A pedagógus ügyel minden gyermek biztonságára. A gyakorlat fejleszti a koncentrációs képességet, az egyensúlyérzéklet, a belső képalkotást és a szociális kompetenciát.

c) A gyermekek visszaülnek a szőnyegre, folytatódik a felolvasás. A pedagógus a történet egyik kulcseleméig, a Mimi szobájában található színes kockavár felbukkanásáig olvas: „*A kislány el se akarta hinni, hogy ezt a csodát Mimi egyedül alkotta meg – méghozzá csukott szemmel*” (Kerekesová–Moláková–Salmela, 2016, 22). Itt megállva bejelenti, hogy ők is felépíthetik ezt a várat a saját színes fakockáikból, azonban a kockák összekeveredtek a többi játékkal. A pedagógus elővesz egy nagy doboz játékot. A gyermekek feladata a színes kockák kiválogatása a játékretegekből, mindezt bekötött szemmel. A válogatás lebonyolítása kb. 5 percet igényel. A dobozt a szőnyeg közepére helyezi, majd minden gyermek kap egy tálat maga elé, amibe a kockákat rakhatja a dobozból. A szemek bekötése után kezdődhet a játékválogatás. Miután a gyermekek úgy ítélik, hogy nincs több kocka a dobozban, mind a saját tárukba került, leveszik a szemkötőt. Közös ellenőrzik, jól dolgoztak-e. A gyakorlat fejleszti a taktilis észlelést és figyelmet, a formaérzékelést, a finommotorikát és a belső képalkotást. A pedagógus elmondja a gyermekeknek, hogy a vár építésére a foglalkozás végén kerül sor, addig még pár izgalmas játék vár rájuk.

d) A pedagógus addig folytatja a történet felolvasását, míg el nem ér a kockavárban zajló egyik kalandig: „*Mimi és Liza a csilláron himbálóztak*” (Kerekesová–Moláková–Salmela, 2016, 28). Megkéri a gyermekeket, hogy alkossanak párokat – lehetőleg válasszanak új párt –, mivel az alábbi jelenetet fogják eljátszani: „*A csillárról leereszkedett egy pók, s nekiállt hálót szőni a lányok köré. Olyan gombolyagba tekerte őket, mint a rovarokat, amiket vacsorára akart bekebelezni*” (Kerekesová–Moláková–Salmela, 2016, 28). A páros két tagja szorosan egymás mellett áll, a pedagógus pedig egy fonál segítségével körbetekeri őket. Szorosan tartja a fonál végét, a gyermekek pedig együttműködve Mimihez és Lizához hasonlóan megpróbálják kiszabadítani magukat a fogságból. A pedagógus ügyel a gyermekek biztonságára. A gyakorlat fejleszti a szociális kompetenciát, a logikai gondolkodást, az egyensúlyérzéklet, a koncentrációs képességet. A lebonyolítása kb. 10 percet kíván.

e) A történet felolvasása folytatódik a kislányok kalandjának a végéig: „*A lányok nevetve kézen fogták a bohócot, és a hármas aranykapun kilépve egyenesen Mimi szobájában találták magukat*” (Kerekesová–Moláková–Salmela, 2016, 28). A jelentésteremtés rész utolsó gyakorlatának kivitelezéséhez a már meglévő párok asztalhoz ülnek. A pedagógus arról kérdezi a gyermekeket, mit gondolnak, Liza bohóca hogyan nézhet ki. Miután elhangoznak az ötletek, a pedagógus színes arcfestékeket ad a pároknak. Az a feladatuk, hogy képzeletüket és fantáziájukat szabadjára engedve egymás arcára fessék a bohóc (lehetséges) arcát. A festés ecset segítségével történik. A pedagógus felhívja a gyermekek figyelmét arra, hogy a festék nem kerülhet a szemükbe, dolgozzanak óvatosan. A gyakorlat fejleszti a finommotorikát, a színérzékelést, a kreativitást és a fantáziát. A lebonyolítása kb. 10 percet vesz igénybe.

f) Az arcfestés után újra helyet foglalnak a gyermekek a szőnyegen, a pedagógus pedig befejezi a történet felolvasását. Az osztályt közösen összefoglalja az olvasottakat.

REFLEKTÁLÁS

A foglalkozás utolsó részében a tanulók önállóan, saját kontextusba helyezik és összegzik az újonnan nyert ismereteket, élményeket.

a) A foglalkozás utolsó részét a mesebefejezés módszerével folytatják. A feladat lebonyolítására kb. 5 perc szükséges. A mesebefejezés módszerének alkalmazásakor a pedagógus a megismert történetet egyéni fantázia alapján fejezteti be a gyermekekkel. A gyermekek a játékban önkéntes alapon vesznek részt, szövegalkotóként vagy mesehallgatóként. A pedagógus utal a történet utolsó pár mondatára: „*S mikor apa megsimogatta Mimi homlokát és jóéjt pusztított neki, Mimi már majdnem aludt. A város elsötétült és elcsendesedett. Mimit nem ébresztette fel még az utolsó villamos sem, ami csöngetve elszakatolt a házuk előtt*” (Kerekesová–Moláková–Salmela, 2016, 33). A gyermekeket arra kéri, hogy fogalmazzák meg, vajon mit álmodhatott a kislány ez után a kalandos nap után. A pedagógusnak ügyelnie kell rá, hogy a mesélő gyermek mondatai logikusan kapcsolódjanak egymáshoz, és a gyermek mellőzze a szóismétléseket. Az elakadásokat segítse rávezető, irányító kérdésekkel, valamint alkalmazza a vizuális kommunikációval történő megerősítést. A módszer fejleszti a memóriát, a fantáziát, a kezdeményező kompetenciát, aktivizálja az emlékezetet és a képzelőerőt, gazdagítja a nyelvi kifejezőeszközt, a szókincset és lehetővé teszi a szabad önkifejezést (Tancz, 2009; Bujdosóné, 2017, 83).

b) A gyermekek befejezésként közösen felépíthetik a saját mesebeli várukat a színes kockákból. A kockákkal való építés fejleszti a finommotorikát, a szín- és formaérzékelést, a koncentrációs képességet és a szociális kompetenciát. Az építés lebonyolítása kb. 10 percet igényel.

A pedagógus a vár építése közben visszajelzést kér a gyermekektől, mi tetszett és mi nem tetszett nekik a foglalkozás során. A színes kockák segítségével értékelhetik a foglalkozást, az alábbi skála szerint: öt darab kocka egymásra építve jelenti a legjobb értékelést, egy darab kocka pedig a legrosszabbat. A gyermekeknek lehetőségük van a szabad véleménynyilvánításra, az értékelésen túl azt is elmondhatják, melyik játék volt a kedvencük. Az értékelés lebonyolítása kb. 3 percet kíván.

A tanulmány bírálati folyamaton ment keresztül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bujdosóné Papp Andrea (szerk.). (2017): *A gyermeknek mese kell*. Hagyományok Háza, Budapest. 240 o. ISBN: 978-963-7363-92-4
- Kádár Annamária (2012): *Mesepszichológia*. Kulcslyuk Kiadó. 376 o. ISBN 978-963-89419-6-17
- Kerekesová, Katarína – Moláková, Katarína – Salmela, Alexandra (2016): *Mimi & Liza*. Scolar Kiadó, Budapest. 165 o. ISBN 978-963-244-622-6
- Lajosová, Petronela (2023): *Érzékfejlesztés mesefeldolgozás segítségével*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. Diplomamunka
- Tancz Tünde (2009): Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben. In *Anyanyelv-pedagógia*. II. évfolyam, 2. szám. Elérhető: <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=161> (Letöltés ideje: 2022. 12. 09.)

